

Den alltmer filosofiska

Fritänkaren

alternativ oberoende kulturtidskrift
för mest litteratur, musik och film.

Nr. 39 Hösten 1995

Tredje årgångens nummer 12,
årgångens sista nummer.

Redaktör och producent: Christian Lanciai

Fritänkaren beräknas utkomma med 12 nummer årligen på budgetbasis
i anspråkslös form utan annonser och *utan lay-out*.

Innehåll i detta nummer :

Boken	2
Det egendomliga fallet Giordano Bruno	3
Om det här med bomben	4
Organterapi - en ny vetenskap	5
James G. Frazer : Den gyllene grenen	6
Elisabeth Haich : <i>Einweihung</i>	6
Eric Lundqvist (1902-78)	7
Bruckners symfoniska väg	8
Debussys intrikaterier	9
Mera pippi på Beethoven	10
Mozart, dikt av <i>Claes Lindgren</i>	11
Gotisk historia, del 26, av <i>John Bede</i>	11
Filmer	16
(<i>"Den förste riddaren"</i> , <i>"Braveheart"</i> , <i>"Lockbetet"</i> och <i>"Drottning Margot"</i>)	
Optimistresan, del 4 : "Det judiska Prag"	17
Krisresan, del 1	18
Bulgarisk dramatik	19
Vårresan, del 6	20
Himalayaturer, del 9 : (till Buddhagaya)	22

Detta nummers längsta artikel är John Bedes *come-back* i "Gotisk historia" med ett avsnitt som är som en hel novell och det rysligaste hittills. Varning! Intressantast är kanske dock artikeln om Giordano Bruno (sid. 3) med varmt tack till Jaap Knevel för rekommendation av ämnet. Vår enda medarbetare denna gång är annars vår pålitlige huspoet Claes Lindgren, som till allas glädje åter kommit i farten.

I en fotnot kan tillfogas den kuriösa upplysningen, att vår redaktör numera är Sveriges mest refuserade skribent, refuserad sedan 1969 av alla svenska förlag i Sverige och Finland.

Göteborg den 10.10.1995.

Boken

1900-talet är bokens undergångs tid. Efter att under 1800-talet ha nått en aldrig tidigare överträffad status, spridning och respektabilitet kom 1900-talet med bokbål, massmedia, skatter och populism. Det sistnämnda har kanske blivit det mest fatala av dessa fyra.

Under 1800-talet var boken helig och billig, och det gjordes universella behjärtansvärda ansträngningar att göra boken tillgänglig för alla, att öka läs- och skrivkunnigheten, att göra bildningen till något för envar och inte bara för de lyckliga få, och till att få boklig kunskap och utbildning till någonting fint och åtråvärt. Enligt Goethes mått var bildning mera värt än pengar, och den synpunkten omfattades av nästan hela 1800-talets civilisation. De behjärtansvärda försöken att genomföra allmän folkbildning fortsattes in på 1900-talet och genomfördes kanske längst just i Sverige, ett av de få länder där analfabetismen nästan fullkomligt utrotades. Men denna utveckling råkade ut för en svår baksmälla genom de hårda diktaturernas införande först i Sovjetunionen och sedan i Tyskland och alltför många andra länder. Det blev förbjudet att läsa vissa böcker, censuren fick maximal omfattning, bokbålen började flamma, och även i icke-diktaturer blev efter första världskriget boken plötsligt så dyr att den blev svåröverkomlig för många, då politiker plötsligt kom på att de kunde förtjäna pengar på att belägga boken med skatter.

Detta satte djupa tragiska spår över hela världen, och efter andra världskriget har analfabetismen åter tilltagit. Under hela min uppväxttid efter andra världskriget betraktades det här i Sverige som onyttigt och i viss mån rentav skadligt att läsa böcker, då det stal tid, inte gav pengar och förstörde ögonen. En räddning var att ligga uppe på natten i sängen och läsa när andra sov, men blev man då upptäckt kunde konsekvenserna bli rentav förödande, då man kunde direkt komma i onåd hos överheten, som började betrakta en med misstänksamhet som en som hopplöst höll på att bli kriminell.

Denna nya mentalitet under 1900-talet, som hade varit omöjlig på 1800-talet, har i viss mån fullkomligt förstört folkbildningen. Mänkor har blivit historielösa och därmed även identitetslösa. Historieämnet i skolan har reducerats till ett "orienteringsämne", kallat OÄ, som skämtsamt översatts till "onödiga ämnen" av elever som omedvetet genomskådat bortmyglingen av omistliga ämnen. Vad gemene man vet om historia idag är i allmänhet begränsat till de senaste 60 åren och längre tillbaka i tiden nästan enbart inom det egna landet. Det historiska tidlösa perspektivet har fullständigt gått förlorat. Detta är en oerhört fatal förlust då det är just med det historiska perspektivet och kunskapen om nutidens bakgrund man får distans till nuet och förstår att konstruktivt skapa framtiden.

Vad är då historia? Varför är den då så viktig hur långt tillbaka som helst? Någon lärd man sade en gång att "historien lär oss att människan aldrig lärt sig något av historien", som om det var något att göra sig lustig över. Men det viktiga med historien är att den bara handlar om människor. Historien är den bästa källa till mänsklig kunskap som finns. Egentligen är all litteratur historisk, ty nästan alla böcker handlar om människor i situationer i ett historiskt skeende. Om historien lär oss någonting så är det att varje mänskligt öde är värt att ta vara på och lära sig något av.

Enligt hinduismen är den enda oförlåtliga synden ignorans. Högsta graden av ignorans borde då hos en människa vara ignorans om människan. Kort sagt, ju mindre man läser, ju mindre man vet om historia, desto mindre vet man om människan.

En bok idag kostar minst tio gånger mer än vad det kostar att skriva och producera den. Det beror nästan bara på skatter. Vår tids mest behövliga

skattereform vore att befria boken från skatter för att därmed restaurera dess rätta status av mänsklighetens oundgängligaste klenod.

Därmed skulle även den smala litteraturen åter få kunna komma fram. Boken skulle befrias från kommersialismens tyranni, som bara släpper fram populistisk litteratur och skrotar 90% av allt som skrivs i form av seriösa litterära ansträngningar redan på embryonivå i en sorts 90-procentig automatisk samhällelig abortering av allt skrivet. Massmedias vulgaritet och dominans skulle få konkurrens av högre kvalitetsformer.

Giv mänskligheten boken tillbaka!

Det egendomliga fallet Giordano Bruno (1548-1600)

Han var utan tvekan den modigaste av 1500-talets pionjärer inom astronomin och den enda verkliga martyren för den empiriska vetenskapen. Ändå började han som dominikanermunk och blev till och med prästvigd. Hans hemort var Nola nära Neapel, och redan där i unga år började han dels tvivla på kristendomens dogmatik och blev han även anklagad för kätteri. Till följd av detta lämnade han kyrkan och inledde han sitt mycket märkliga liv som vandrande filosof över hela Europa. Han kom till Paris och umgicks med Henrik III i hans hov, han kom till England och blev god vän med skalden Sir Philip Sidney (1554-86) och umgicks troligen även med drottning Elisabet i hennes hov. Han trivdes väl i England, utgav där sina viktigaste skrifter och sökte en professur i Oxford, som han tyvärr inte fick. Han vistades två år vid universitetet i Wittenberg (Martin Luthers lärosäte) och åtnjöt kanske där sin bästa omvårdnad, men även hovet i Prag under Rudolf II uppskattade honom mycket. Han vistades även en längre tid i Genève för att undersöka och eventuellt omfatta kalvinismen men kom även där i konflikt med dogmatikerna.

Som astronom var han den förste som hävdade att fixstjärnorna var andra solar liksom solen, och han var även den förste som påpekade jordens tillplattning vid polerna. Han omfattade tidigt Kopernikus världsbild, vilket naturligtvis innebar en livslång konflikt med kyrkan. Kopernikus själv hade sluppit billigt undan. Han publicerade sina revolutionerande teorier och hann dö innan kyrkan hade hunnit mobilisera kätterianklagelser och krav på att teorierna togs tillbaka. Även Leonardo da Vinci var inne på astronomin men klarade sig med att aldrig publicera något och endast forska i hemlighet. Giordano Bruno däremot stod öppet för den nya astronomin, publicerade allt vad han tänkte, skrädde aldrig orden och visade aldrig prov på feighet eller rädsla. Det enda man kan beskylla honom för är oförsiktighet.

I Prag fick han en inbjudan till Venedig av en adelsman, vilket innebar att Bruno skulle få undervisa fritt i Venedig och Padua. Han tackade ja i tron att republiken Venedig inte kunde nås av Vatikanens tentakler. I flera år undervisade han fritt, men hans värd, adelsmannen Giovanni Mocenigo, var inte nöjd med Brunos verksamhet och angav honom för inkquisitionen. Detta förräderi är kanske den akademiska världens historias mest oerhörda och avskyvärda. Mocenigo inte bara förrådde Giordano Bruno utan fungerade även som hans åklagare, och han "förbättrade" till och med sina anklagelser efter att Bruno arresterats.

Detta hände i maj 1592, och förhören med Bruno vidtogs genast. I juli två månader senare ångrade och återtog Bruno allt vad han undervisat, troligen efter tortyr. Ändå blev han inte frisläppt utan skickades i stället till Rom för närmare undersökning.

Processen i Rom mot Giordano Bruno höll på i sju år bakom lyckta dörrar, under vilken tid han hölls inspärrad i fängelset Castell Sant'Angelo, ursprungligen den frisinna och tolerante kejsar Hadrianus mausoleum, som påvarna gjort om till fängelse. Vi vet ingenting om denna process. Emellertid synes den ha gått ut på att

Giordano Bruno mot slutet av 1599 återtog att han någonsin återtagit någon av sina teser. Han reparerade alltså sitt sammanbrott i Venedig i juli 1592. För detta blev han dömd till att brännas offentligt på bål. Avrättningen ägde rum den 17 februari 1600.

Giordano Bruno har orättvist kommit i skuggan av sin tids andra astronomer, främst Galilei, som vid Brunos död var 35 år och verksam i Pisa. Även Kepler och Tycho Brahe, som möttes i Prag tre dagar före Brunos avrättning, har gått till historien som större astronomer, därför att de klarade sig. Idag förefaller det absurt att Bruno blev avrättad för att han omfattat Kopernikus solsystem. Det var emellertid inte för den sakens skull han blev avrättad. Hans största livsgärning var något betydligt djärvare.

Giordano Bruno presenterade en helt ny teologi, som gjorde rent hus med all vidskepelse och övertro. För Giordano Bruno var Gud lika opersonlig som för buddhismen och hinduismen och lika allomfattande och närvarande i allt liv i hela universum. Detta torde ju också framstå som tämligen oskyldigt. Konsekvensen av detta var emellertid för Bruno att Kristus inte var Guds Son. Det var detta som retade och skrämde kyrkan och inkquisitionen till vanvett. Hävdandet av denna tes var ungefär det mest utmanande som någon tänkare på 1500-talet hade kunnat ägna sig åt. Genom Brunos otroligt gedigna kunskap och utbildning och hans oerhörda rykte i hela den vittra världen fick hans envisa fasthållande vid denna tes kyrkan att skaka i sina grundvalar. Det var värre än hela reformationen.

Vatikanen gjorde sitt yttersta för att tysta honom och lyckades i viss mån. Genom att varken avrätta honom eller frikänna honom under en sju år lång process hölls han levande begravad och nertystad medan världen hölls i ovisshet och därför knappt vågade tala om honom. Den som fann vägen ut ur detta dilemma var Giordano Bruno själv, som med att stå för sina åsikter, reta sina domare och fortsätta reta kyrkan till raseri lockade kyrkan till att fullborda grävandet av sin egen trovärdighets grav med att begå denna tids värsta justitiemord. Bruno var inte skyldig till någonting annat samvetsfrihet och yttrandefrihet.

Bruno var unik i det att han stod fullständigt ensam. Ingen före honom eller efter honom tog upp samma ståndpunkt. För många hade hans tankevärld en oerhörd betydelse, framför allt astronomerna Galilei, Kepler och Brahe men även för filosofer som Spinoza, Goethe, Schopenhauer och Rudolf Steiner, men ingen av hans efterföljare visade samma konsekvens och mod i sin livsgärning. Galilei återtog vad som helst vid blotta åsynen av tortyrinstrumenten, Spinoza höll sig inom den teoretiska filosofins beskedliga ramar, Goethe förfasade sig inför att ens någonsin antyda någon utmaning mot världens ordning, Schopenhauer skyddade sig genom att hölja sig i resignationens pessimistiska slöja, medan Rudolf Steiner följde Goethes politik och vinnlade sig om att vara enbart konstruktiv. Giordano Brunos djärvhet är oöverträffad än idag, och han väntar i evighet på sin försvarsadvokat mot den romerska inkquisitionen.

Om det här med bomben

Det yttersta ansvaret var delvis Einsteins. Redan före andra världskriget propsade han på att atombomben skulle utvecklas med tanke på Tysklands utveckling. Hans motiv för att insistera på denna utveckling var att risken fanns att Tyskland kunde utveckla samma bomb, vilket vore det yttersta skräckscenariot. President Roosevelt hade förståelse för Einsteins synpunkt och utvecklade bomben.

Något år före Hiroshima stod det klart att Tyskland inte utvecklat och inte skulle utveckla någon bomb. Det stora atombombsbrottet begicks när den för Manhattanprojektet ansvarige generalen hemlighöll denna information för Robert

Oppenheimer och hans medarbetare. Generalen beslöt att fortsätta utveckla bomben fastän den enda berättigande anledningen hade fallit.

När bomben användes var det med det officiella motivet att rädda mänskoliv, alltså amerikanska mänskoliv. I Amerika såg man det enda alternativet i en omfattande invasion av Hondo, Japans centralö, som då kunde kosta miljoner amerikanska soldaters liv. Vad man inte visste i Amerika var att Japan redan före bomben hade vädjat till Ryssland (Molotov och Stalin) om fred. Genom att Ryssland inte deltog i kriget mot Japan då ännu såg Japan Ryssland som en möjlig fredsmäklare. Men Stalin stängde dörren och sade ingenting om saken till Amerika. Stalin såg nämligen fram emot att själv få invadera Japan och kapa åt sig en lämplig bit av dess öar.

Om Ryssland accepterat Japans fredsinvit hade det kunnat bli fred utan någon vidare manspillan och utan att någon atombomb fälldes. Stalins ansvar i Hiroshima och Nagasaki var därför oerhört, och han kan kanske rentav pådyvlas hela ansvaret, emedan han kände till bomben. När Truman släppte bomben kapade Stalin sedan åt sig Kurilerna och södra Sakhalin.

Ingenting kan emellertid ursäkta den andra bomben över Nagasaki. Redan en bomb var mer än nog och som företag fullkomligt onödigt och omänskligt.

Piloterna som släppte bomberna såg en ära i företaget och grälade om att få sitta vid spakarna när de fälldes. Liksom franska Mururoasoldater senare, som sänkte Greenpeacefartyg och trakasserade aktivister, blev de dekorerade.

En av de första som tog avstånd från bomben efter Hiroshima var dess huvudupphovsman Robert Oppenheimer. Han menade att det hade varit ett nödvändigt experiment, men efter att det provats och dess följder visat sig oöverskådliga i fasansfullhet menade han att det var ousäktligt att gå vidare.

Ändå gick världen vidare med USA, Ryssland, Frankrike, England och Kina i täten följda av Indien, eventuellt Israel och eventuellt andra länder. Och Kina och Frankrike provspränger än idag 50 år efter Hiroshima, detta Frankrike, som gjorde filmen "*Hiroshima mon amour*", den kanske starkaste av alla filmprotester mot kriget.

Organterapi - en ny vetenskap

Alla fackmän måste naturligtvis ställa frågan hur vetenskaplig denna terapi egentligen är och med skepsis redan tro sig veta svaret. Emellertid är organterapi ingenting att rycka på axlarna åt. Om jag har förstått saken rätt är det en utveckling av akupunktur, men i stället för att smärtsamma nålar sticks i kroppen får man erfara den lätta beröringen av en sorts elektrisk "penna" på viktiga punkter. Denna "penna" är kopplad till ett elektriskt mätinstrument som kallas biotron. Vid varje beröring av "pennan" ger instrumentet ett utslag, som terapeuten då tolkar. Vid en undersökning applicerar terapeuten denna biotron med dess "penna" på alla kroppens viktiga punkter (enligt akupunkturtraditioner) och kan därigenom exakt utröna tillståndet hos alla kroppens organ. När ett organ behöver behandling märks det på mätinstrumentet.

Idén är, att varje organ i människokroppen har det exakt registrerat precis allt vad det har fått gå igenom. Om exempelvis levern lider av en sjukdom så vet levern om det även om patienten inte känner det. (Inget organ lider så tyst och tålmodigt som just levern, som skriker till och ger smärta först när patienten redan håller på att dö.) Genom organterapi kan en sådan dold sjukdom upptäckas i tid för att kunna åtgärdas. Redan lidna skador kan inte göras ogjorda, men genom organterapi kan sjukdomen hejdas.

Vad organterapi framför allt belyser är hur full av mysterier människokroppen är. Vi vet lika litet om vår egen kropp som om hela universum. Bara en sådan sak som

generna, som vetenskapsmännen först under det senaste årtiondet börjat upptäcka något av, är ju så fulla av hemligheter och mysterier att man inte kan fatta hur de egentligen fungerar. I arvmassan exempelvis finns det outplånliga avtryck och rester av allt vad ens förfäder har gått igenom. Detta kan naturligtvis inte kartläggas exakt, men det kan yttra sig i exempelvis annars oförklarliga *déjà-vu*-fenomen, intuitiv kunskap som aldrig inhämtats, geografisk kännedom om platser man aldrig besökt, personlighetskaraktäristika och identitetskänslor, musikalitet eller bara en sådan sak som mörkrädsla eller tycke för en speciell färg. Generna är kanske kroppens mest fascinerande mikrokosmos med ett helt universum av hemligheter, och även sådana förborgade mysterier kan, om de vållar personen obehag, spåras och åtgärdas genom organterapi när till exempel världens bästa kirurgs mest finslipade instrument skulle vara värdelösa.

Tills vidare finns det bara fem terapeuter i Sverige, och utbildningen finns närmast att få i Danmark.

James G. Frazer : Den gyllene grenen

Detta epokgörande arbete från Cambridge, som författaren finslipade under 32 år, utgör fortfarande basen för all antropologisk forskning i forntiden. Genom en noggrann kartläggning av hela den antika världens mytologi och hela den moderna världens kvarvarande rester av uråldriga hedniska traditioner kommer författaren slutligen fram till, att den Gyllene Grenen i Dianas tempellund vid Nemisjön i Italien, som spelade så stor roll i den antika mytologiska religionen, egentligen var en keltisk mistel.

Arbetet är beryktat för sin otroliga saklighet i utredandet av djungler av mytologiska härvor och osannolika företeelser. I sorterandet av de mest övernaturliga virrvarr står Cambridgeprofessorn hela tiden på fast mark och klarar av det hela med en suveränt tålmodig metodik. Inga övernaturliga fenomen eller oförklarligheter kan rubba honom en millimeter från hans ståndpunkt att allt oförklarligt kan förklaras. Samtidigt känner man i detta igen den solide viktorianen, vars grund är den säkraste i världshistorien. Endast en invändning mot honom kan man komma med i den 830-sidiga förkortningen av verket (som i sin originalversion omfattar 12 volymer.) I kapitel 37 om "Orientaliska religioner i västerlandet" framhåller professor Frazer, att den stora olägenheten, stötstenen och absurditeten med kristendomen och buddhismen är celibatet: "Man får aldrig glömma, att båda dessa religioner genom sitt förhärlikande av fattigdomen och celibatet satte yxan till roten, icke blott på det borgerliga samhället, utan på all mänsklig existens." Därmed tog professor Frazer i sin viktorianska optimism ingen hänsyn till följderna av en ohämmad befolkningsexplosion med åtföljande oundviklig global miljökris, vilket däremot tydligen Buddha gjorde. Ur den synpunkten kan celibatet även betraktas som en individuell självförsakelse för att andra må kunna leva, vilken idé tillspetsades just av kristendomen. Celibatet är ett frivilligt offer som aldrig kan påtvingas andra utan som man endast själv kan göra.

Elisabeth Haich : Einweihung

Denna ockulta klassiker står i en klass för sig i sin dramatiska uppläggning, sin totala uppriktighet och känslighet och sin oemotståndliga originalitet. Elisabeth Haich är en österrikiska som redan i barndomen får problem med syner och reminiscenser från tidigare liv, vilket leder till att hon blir en total outsider både för världen och inom den egna familjen. Hon gifter sig och får barn, men den röda

tråden i hennes liv förblir de psykiska anfäktelserna, som hon oupphörligt strävar efter att gå till botten med. De resulterar i problem med synen och i "nära-döden"-upplevelser, tills det med ens (i mitten av boken, som i ett dramas tredje akt,) inträffar att ridån går upp för en oerhört viktig del av hennes omedvetna och allting blir förklarat genom uppenbarelser av ett av hennes tidigare liv som prästinna i Egypten för 5000 år sedan.

Fram till denna punkt är hennes bok oerhört spännande och övertygande. Sedan blir den svårare att förstå, och mycket av hennes detaljerade beskrivningar av moment i hennes invigning för 5000 år sedan går inte att smälta. Man får ta henne för vad hon är: en oerhört originell och dynamisk dam med ockulta kunskaper som inte är av denna världen.

Boken kom ut 1960 när Elisabeth Haich redan var i en avancerad ålder och har sedan dess utkommit i otaliga upplagor på flera språk. Man kan också se hennes bok som ett utomordentligt kraftfullt argument för celibatet ur synpunkten av dess rent mentala fördelar. Somliga är helt enkelt funtade för att snarare finna harmoni och lycka i ensamhet än i sällskap.

En annan viktig faktor i Elisabeth Haichs märkvärdiga och krisbelastade liv är hennes förhållande till musiken. Hon var en utsökt pianist, och det upprepas gång på gång genom hela boken hur viktig musiken var i hennes strävan efter vägledning, och hur det egentligen var musiken mest som räddade henne. Musikalitet är en gudagåva, och musikens betydelse för balans och känslighet i psyket och det omedvetna har alltid varit och kommer troligen alltid att förbli underskattad.

Eric Lundqvist (1902-78)

Eric Lundqvists land är Indonesien. Redan 1930 kom han till Borneo som forstmästare för att övervaka och inleda exploateringen av Borneos regnskogar i den holländska regeringens tjänst, men Eric Lundqvist lärde sig snart förstå "infödingarna", sätta sig in i deras mentalitet och umgås med dem på deras eget språk. Detta är det unika och lovvärda med Eric Lundqvist: han blir en naturaliserad indones men behåller samtidigt sin svenska identitet.

Indonesien blev hans andra hemland, och han gifte sig efter kriget med en indonesiska, som han då redan sambott med i många år. Hans litterära produktion är ganska omfattande och jämn, så att alla hans böcker är läsvärda och oumbärliga för den som vill lära känna Indonesien, men tre av hans böcker höjer sig över de andra. Den första är "Barah, son av Bogis", hans första roman, som visserligen handlar om en ung man från Celebes som han kände personligen och som förekommer i flera av hans andra böcker, men här bygger han upp en spännande romantisk äventyrshistoria runt Barah, som därmed blir en mycket romantisk huvudperson.

"Ingen tobak, inget halleluja" är väl hans mest klassiska roman om svensken Svensson som kommer till Nya Guinea som missionär och ska omvända kannibalerna men i stället blir omvänd av dem i mer konstruktiv riktning. Algot Svensson utvecklas under romanens gång från en enfaldig, tarvlig och ensidigt odräglig svensk missionär till en ny mänska med fler bottnar än han någonsin hade kunnat drömma om. I stället för att lära kannibalerna något lär han sig väldigt mycket av dem, och detta är Eric Lundqvists mycket typiska och nästan Tolstojska moral.

"Dullah och hans kvinnor" är en annan romantisk skildring om en av hans egna vänner som han kände under många år men samtidigt ett intressant komponerat romanexperiment, där nutid och ett helt livs erfarenheter och upplevelser smälter samman i en gnistrande komposition som i mästerskap nästan överträffar Conrad.

Eric Lundqvist är egentligen inte litterär, han skriver enkelt utan några större ambitioner, men just därför åstadkommer han ibland utan att egentligen anstränga sig aktningsvärda mästerverk. Man känner igen miljöer från Conrad, Somerset Maugham och Bruce Lockhart hos Eric Lundqvist, men Eric Lundqvist kommer närmare verkligheten och indonesierna än någon av sina tre stora anglosaxiska föregångare på området.

Bruckners symfoniska väg

Den är ganska förbryllande, då den å ena sidan företer en ganska nyckfull vandring börjande med himlastormande djärva experiment (de första två symfonierna) följda av den tredje symfonins totala fiasko och den fjärdes gudomliga underbarhet alltigenom, den femtes imponerande formfulländning följt av den sjätte bedrövlige antiklimax formmässigt, varefter det hela klingar ut i de sista tre symfoniernas gotiska hav av överväldigande och hisnande symfonisk arkitektur.

Under denna långa, svåra och besynnerliga vandring möts man även av förvånande fenomen, som att han skriver de första två symfonierna i samma tonart (C-moll). Hans första dur-symfoni är den fjärde, och sedan kommer det tre till, och så faller han tillbaka igen till samma molltonarter som de första tre symfonierna, C-moll och D-moll.

Trots ett i vissa avseenden djärvt experimenterande tonspråk är alla nio symfonierna förkrossande regelbundna. Bruckner är musikhistoriens största och mest konsekventa pedant. Han sviker aldrig kompositionsformens formella konventioner. Alla hans scherzosatser är uppbyggda på exakt samma sätt och har därför alla likheter med varandra, även adagiosatserna har ett och samma mönster hela vägen om de dock utvecklas och ständigt fördjupas, medan han vanligen vågar mest i de första satserna och har lättast för att misslyckas i de sista - han behärskade aldrig en Beethovens suveräna finalteknik och -dramatik.

Emellertid är det inte fullt så illa som det låter. De båda första symfonierna i C-moll är en imponerande och lovande inledning till en gigantisk symfonikerbana, och även om han misslyckas med den tredje symfonin är det där bara den sista satsen som inte håller - de båda första är suveräna.

Den fjärde symfonin är hans vackraste och mest jämn goda - alla fyra satserna är alltigenom lyckade. Den femte är svårare men kanske Bruckners enda symfoni med en helt lyckad finalsats i form av en utomordentligt väl utvecklad och i slutet majestätiskt upptornande fuga.

Den sjätte betecknar i viss mån Bruckners klimax och antiklimax. Ingen av Bruckners symfonier har en så effektfull och grann inledning. Den första satsen är kanske hans bästa över huvud, och den följs av en lyriskt smäktande adagiosats, hans vackraste dittills. I scherzot märker man att han börjar treva, och slutsatsen är ett bedrövlige bakslag, som bygger på ett tema ur Wagners "Tristan och Isolde". Ingen av hans symfonier börjar så bra och slutar så bedrövlige.

I den sjunde har han åter funnit sig själv och sin gotiska egenart, som han lyfter till gastkramande höjder. Den stora adagio-satsen är höjdpunkten i hela hans produktion. En redan utsökt tematik bearbetar han så utsökt, att man kan fråga sig om det finns något vackrare i musikhistorien. Emellertid är den känslig och sårbar och lätt att misstolka - de enda pålitliga Brucknertolkarna var Furtwängler och Eugen Jochum, medan till exempel Karajan väl kan dirigera hans första tre eller fyra symfonier men misslyckas brutalt med alla de följande.

Den åttonde är hans längsta symfoni, och även här lyckas han med den sista satsen, som påminner om sjätte symfonins första. Emellertid är den ändå inte helt tillfredsställande som final.

Den nionde blev ofullbordad med bara tre satser, där adagiot är den sista. Den första satsen är oerhört lyrisk och vacker och nästan extatisk, medan man känner att mästaren redan är på väg att lämna oss i adagiosatsens enträget utdragna skrik av sina sista frosserier i fulla orkesterklanger.

Hans berömda "*Te Deum*" för kör, solister och orkester infaller kronologiskt mellan den sjätte och sjunde symfonin. Det har frågats om inte detta underbara körverk kunde användas som lämplig avslutning till en av hans mindre lyckade symfonifinaler. Dess rätta plats vore då som final till den sjätte symfonin, som den därmed avgjort skulle höja; men det kunde även med framgång användas som extra finalsats till den åttonde symfonin, som ju ändå redan är en helaftonssymfoni.

Debussys intrikaterier

Debussy har kallats den mest typiskt franska av alla franska kompositörer. Epitetet äger berättigande i beaktande av hans mycket talrika och intrikata kärleksaffärer.

På sätt och vis är den första den mest intressanta. Som omöjlig elev vid Paris-konservatoriet fick han av sin barmhärtige lärare tipset att en rik ryska behövde en ackompanjator och informator åt sin dotter. Han nappade på kroken utan att ana att den rika ryskan inte var någon mindre än fru von Meck, Tjajkovskijs beryktade välgörarinna. Dottern hette Sonja och visade sig vara en utomordentligt svår frestelse.

Under flera år ackompanjerade Debussy fru von Meck och hennes dotter under deras resor till Italien och Ryssland. Det säregna är att Debussy därmed som helt ung kom till Ryssland flera gånger som fru von Mecks privatmusiker utan att ens försöka ta kontakt med berömda kolleger som Tjajkovskij, Borodin, Rimskij-Korsakov eller någon annan. Han blev nämligen fullt upptagen av fru von Mecks dotter Sonja, som faktiskt var den som försökte förföra honom. När det flera gånger hade gått för långt ansåg Debussy att han inte hade något annat val än att hos fru von Meck anhålla om den unga Sonjas hand, tydligen på Sonjas egen enträgna anmodan. Fru von Meck hade haft dålig erfarenhet av tidigare informatorer i samma sits, skrattade ut Debussy och avskedade honom. Sonja åtnjöt sedermera två olyckliga och misslyckade äktenskap, först med en släkting till Rimskij-Korsakov och sedan med en furste. Båda slutade nesligt med skilsmässa.

Debussys stora passion och kärlek och enda riktigt rejäla kvinna synes ha varit en viss Gaby. Hon gav inte mycket för den fattige Debussy då hon hade andra rikare kavaljerer, men ändå föll hon för Debussy mer än för någon annan. Hon var hans stora stöd under hans långa period av svår fattigdom, under vilken han komponerade alla sina mest berömda stycken som "*Clair de lune*", "En fauns eftermiddag" och "Tre nocturner". Hans skaparkraft utvecklades under dessa år så betydligt att han dock omsider fann sin skapande frihet i viss mån inskränkt av henne, varför han lämnade henne. Det var troligen hans livs största misstag. Hon upphörde aldrig att älska honom och avled först 27 år efter honom precis den första veckan efter att Tyskland kapitulerat i det andra världskriget.

När han lämnat henne insåg han att han inte kunde leva utan en kvinna, varför han gifte sig med Lily. Ganska snart insåg han att han hade begått sitt livs stora misstag. Hon var sjuklig och kunde inte ge honom några barn, men under sitt äktenskap med henne nådde han full berömmelse och kunde sedan göra vad han ville. Han bedrog då sin hustru med en viss Emma, hustrun till en bankir, vilket var en värre skandal i Paris på den tiden än Dreyfusaffären. En så stor fransk nationalkompositör som Debussy bedrar inte sin hustru så indiskret, menade man, men det gjorde han. Hustrun ställde till med rättegång och vann, vilket ruinerade

Debussy just när han för första gången ernått en viss ekonomisk säkerhet; men skilsmässan gjorde honom fri, och han kunde ägna sig åt Emma, som gav honom hans enda barn, en dotter.

Förhållandet till denna dotter är sedan Debussys sista och lyckligaste kärleksaffär. Deras kärlekssaga och liv tillsammans är förtjusande alltigenom, och som sigill på detta unika förhållande framstår dotterns plötsliga död bara några månader efter fadern.

Debussy hade en säregen makt över kvinnorna, och hans förhållanden blev ofta dramatiska och slutade ej sällan med självmordsförsök från damernas sida. Också är hans musik revolutionerande genom sin nya "impressionistiska" sinnlighet med mycket arpeggion, utsökta raffinerade klanger och en ljuv melodik. Samtidigt framstår han i många av sina affärer som fullständigt karaktärlös. När han befann sig i Rom med det utomordentligt åtråvärda och avundsvärda "*Prix de Rome*" på fickan, vilket gav honom tre års gratis konstnärlig frihet i Rom, avstod han från detta bara för att få återvända till Paris och en älskarinna som han inte visste att hade flyttat och skaffat sig en ny. Lika huvudlöst var hans lämnande av Gaby i sticket, den enda kvinna som var helt bra för honom, och hans bedragande av sin hustru Lily för Emma. Det är som om han njöt av att bedra sig själv, och han ljög ofta så konsekvent att han till slut trodde på sina egna lögner.

Hans största verk är operan "*Pelléas et Melisande*" på Maeterlincks menlösa drama om svartsjuka utan dramatik. Någon kritiker i någon tidning påstod att Maeterlinck var ett geni, varför alla gick och såg den urtråkiga pjäsen, som sattes upp överallt, varför även Debussy gick och såg den. Efter en timme började publiken sippra ut från föreställningen, och i mitten på andra akten var pjäsen redan på upphållningen, varefter dödskrampen satte in i ständigt tilltagande stelhet, medan publikflykten ständigt accelererade och urartade till en smärre folkvandring från teatern. Vid slutet av femte akten var skådespelarna själva kroniskt sömniga och gäspade hela tiden medan de mumlande sludrade fram sina urvattnade verser inför en sparsam publik av snarkande äldre herrar och nedsövda kvinnliga vaktmästare, samt på en balkong, ensam och andlöst upphetsad, Claude Debussy. Det var premiären i Paris, som aldrig följdes av en andra föreställning. Debussy arbetade på operan i tio år, och även om den blev hans stora genombrott och gjorde succé överallt genom sin utsökta orkestrering och finess lär den höra till världens tråkigaste operor.

I nästa nummer skall vi närmare utreda vad det egentligen blev av Edvard Griegs stora norska opera.

Mera pippi på Beethoven

Vår ornitologiska expedition i Pastoralsymfonin har väckt en del kvittrande reaktioner. En expert är alldeles säker på att ha kunnat identifiera Buskskvättan djupt inne i en buske i Pastoralsymfonins allra tätaste snår, medan en annan med bestämdhet påstår sig ha hittat Gärdsmygen. Nu är ju båda dessa fåglar ganska små och svåra att hitta även i naturen, då de båda dessutom är anspråkslöst bruna, varför vi undrar, om inte den expert som upptäckt Buskskvättan möjligen kan ha förväxlat denna med Gärdsmygen, eller om det inte rentav kunde vara tvärtom? Den kanske enda riktigt bestämda skillnaden mellan dessa små fåglar är, att medan Buskskvättan gömmer sig i buskarna, så är Gärdsmygen mera känd för att *smyga* i buskarna.

Huruvida Beethoven själv hörde och identifierade dessa båda småfåglar eller någon av dem är obekant, men han kan ju rent teoretiskt ha smugit in prov på deras små pip helt omedvetet i Pastoralsymfonins mera diffusa buskage, där just så små fåglar kunde ha särskilt lätt för att gömma sig eller smyga. Problemet torde utredas av mer kvalificerad expertis än vi stackars amatörer, som bara kan belysa så kvistiga

problem utan att kunna avgöra dem vare sig till fördel för Buskskvättans anhängare eller för Gärdsmygens.

Därmed överantvarar vi problemet åt de kvalificerade byråkrater som menar sig vara rätt expertis för lösande av problem inom området buskis av det mer seriösa slaget.

Mozart, av Claes Lindgren.

När en viss herr Mozart
skrev en viss konsert
för en viss sorts blåsart,
just en flöjttravers,
spillde han en såsart
på sitt partitur.
Men en trut, en måsart,
åt den. Så'n filur!

Så där satt herr Mozart
ilsken, tvär och sur
i en bländvit kråsart.
Tänkvärt, eller hur?
Men då hörs en blåsart
klinga rent - i dur -
därför att en måsart
smält hans partitur!

(som P.S. till Fritänkarens wienerklassiska ornitologi.)

Gotisk historia, del 26, av John Bede.

8. Den förste Karl

Nu är att förtälja tragedin om den förste kung Karl. Han var inte alls orättrådig, dum eller ond; nej, det var inga fel alls på hans andliga egenskaper. Han hade bara otur.

Han var i själva verket gränslöst begåvad. Han var stark som en ox, och det var ingenting han inte kunde uträtta. Men han var en hopplöst obändig ande, en fruktansvärt stursk och egensinnad natur, en omöjlig människa, och på grund av sina omätliga krafter och sina mycket sällsamma själsgåvor en hopplöst ensam person, som ingen någonsin förstod.

Redan tidigt tog han reda på allt om sin far och sina farbröder. Som mycket ung visste han redan allt om sin farfars söners olyckliga strider och deras tragedi. Och redan som mycket liten fick Rutger, hans förmyndare, besvär med honom.

Rutger visste aldrig riktigt hur han skulle handskas med den självsvåldige gossen, vars temperament var som en levande vulkans. Oden hade noga instruerat honom i att lära gossen de hemlighetsfulla runorna, men sådant ville gossen inte veta av. Hans livs enda intresse blev, från den dag han fick veta om sin fars öde, att på något vis hämnas sin far. Och eftersom Rutger varit på Odens sida mot hans far och farbröder drog han tyvärr den slutsatsen att den han hade att hämnas på var Rutger.

Och den arme Rutger blev snart tvungen att ge upp sin uppfostran av den hopplöse pojken. "Den odågan blir bara värre för varje dag!" utbrast han, och tyvärr var det så.

När Rutger en dag fick veta, att Karl önskade hämnas sin fars död på honom, förlorade han allt tålamod. "Han har med avsikt missförstått vår historia, för att han vill tolka den på sitt eget sätt som han själv tycker. Han ser en sorts egoistisk njutning i att odla missförstånd för att med dem kunna odla fördomar till stöd för sin egoism. Hans uppsåt är enbart ont, och på onda människor biter ingenting gott." Och han fattade avsky och skräck för sin myndling som han plötsligt måste betrakta som hopplöst farlig.

För att bli av med honom lät han stänga in honom i en tunna, och denna tunna lät han sedan kasta i strömmen. Men när tre dagar gått ångrade han bittert sitt tilltag och skickade män att söka tunnan längs med strömmen. Männen fann den, och Karl hade tagit sig ur den och satt och red på den med skicklig balans i det gungande vågsvallet. Männen tog med sig Karl hem, och Rutger tog emot honom som en förlorad son. Han lovade sig själv att aldrig mer göra Karl något för när.

Men eftersom Karl inte alls visade något intresse för allt vad Rutger kunde lära honom, satte Rutger honom till praktiskt nyttigt grovarbete. Först fick han sköta om Rutgers minsta barn. Men Karl var för hårdhänt med barnet. Han krossade barnets hand och skadade dess ena öga, och därefter slår han ihjäl barnet, allt helt oavsiktligt. För att ingen skulle märka vad han ställt till med brände han upp barnets tomma vagg. Men naturligtvis fick alla veta hur Karls syskonvård hade misslyckats.

Då skickades Karl bort från hemmet med en yxa att hugga ved. Karl högg ned fem vackra träd, men sedan tröttnade han. Han lät de fem träden ligga som de var och satte sig på en stubbe och började filosofera. Ej heller till vedhuggare dög han alls.

Gårdsgårdar var han bra på att bygga, men han byggde dem på tok för höga och utan någon springa eller plats för grindar. Och när man försökte bryta en öppning för en grind var gårdsgården så väl byggd att det nästan inte alls gick.

Han sattes till att tröska, men då tröskade han rågen så noggrant att allt bara blev stoft. Då fick han bli herde. Därtill behövdes i alla fall ingen muskelkraft.

Men Rutger hade en hustru som ville jäklas med Karl och hämnas för det lilla spädbarnets död. När han skulle gå ut med sin boskapshjord bakade hon bröd åt honom, men i brödet gömde hon en stor hård sten, så att det mesta av brödet bara var sten. Rutger hade befallt henne att vara vänlig mot Karl, men hon kunde inte vara det helhjärtat. Och när hon givit honom matsäckskorgen sade hon: "Se till att du inte börjar äta förrän korna kommit fram till ängen och börjat beta." Och det enkla budet kunde Karl lyda.

Han gick ut med sin förmyndares kor, men i sitt hjärta kände han sig kränkt och illa behandlad. Han sade:

"Att jag, som kan bräcka tio vilda arga tjurars skallar på en gång, skall behöva vakta loja kor och ha tråkigt och äta uselt barkbröd, medan folket där hemma äter vetebullar och dricker härligt gyllene mjöd!"

Och han tog fram sitt bröd och bet i det. Men därvid förlorade han tre tänder, ty brödet hade en kärna, och den kärnan var en sten, och stenens volym var större än brödets. "Min matmor behagar skämta! Men jag skall hämnas mina tre krossade tänder!" Och argare än någonsin förr drev han alla korna bort från ängen och ut på kärret där de alla gick ner sig och råmade ömkligt och förtvivlat när de omkom. De som inte drunknade utan bara fastnade åts upp av ulvar och björnar som Karl manade fram. Och dessa björnar och vargar samlade han sedan i en hjord och drev denna hjord hem i stället för korna. Så manade han de dreglande vilddjuren:

"Slit min husmor i slamsor! Lämna intet kött kvar på hennes ben!"

Och vilddjuren överföll stugan där Rutgers hustru vistades och rev ihjäl henne och åt upp henne.

Och Karl gjorde sig en präktig lur, ett vackert horn, av den största tjurens långa huvudhorn. Sedan tog han en av gårdens hästar och red iväg, muntert trumpetande i det gälla dånande bölande hornet, så att det hördes över nejderna.

Och Rutger kom hem, fann resterna av sin döda hustru och hörde gälla lurlåten i skogen. Och han sade:

"Lik en svala utan bo, lik en mås och stormfågel över det vilda ödsliga havet, lik en kungsfågel i kungsörnars sällskap, lik en utstött spetälsk fredlös främling vare Karl för all framtid, och må vem som helst vara fri att döda honom utan straff, för det nidingsdåd han har begått mot sin egen målsmans familj."

Och Rutger sörjde bittert över sin trogna älskade hustrus död och grät utan att kunna dämna sina tårars flöden.

Nu red Karl för att söka reda på sin syster. Han ägde en syster som fötts före honom och som var ett år äldre än han. Han hade aldrig sett henne förut. Han visste blott att hon fanns på en gård någonstans norrut. Hon var nu den enda han kunde ty sig till i världen, ty alla andra jagade honom bort och ville bara döda honom. Därför red han till henne. Hon hade med sin mor flytt under farbrödernas strider i motsats till Karl, som aldrig lämnat sin hemby kring Uppsala. Och efter många månaders sökande kom han till den gård som hon levde vid. Men hon var icke där. För flere år sedan hade hon lämnat gården och aldrig kommit tillbaka. Ingen visste var hon fanns. Många hade sökt efter henne, men ingen hade funnit henne eller ens ett spår av henne.

Men Karl fick bo hos de människor som hyst och uppfostrat hans syster. Han blev som en son för dem, och eftersom deras gård var så fjärran och avlägsen och isolerad kunde han leva där i frid och i fred. Men han fick arbeta för sitt uppehälle. Han fick gå ut och fiska i älven, men båten rodde han sönder. Han rodde sönder årtullarna, och bänken han satt på brast, och båten välte när han föll bakåt.

Och inte heller kunde han handskas med nät. Han trasslade antingen till dem till en härva som ingen kunde trassla ut, eller så fick han sönder dem totalt. Allt vad han gjorde gick på tok. Men hans fosterföräldrar översåg med hans burdusa och vårdslösa sätt, som berodde på alltför starka kroppskrafter, och han fick fortsätta bo i fred på deras gård.

En dag skickades han ut på ett ärende till en gård österut vid havet. Sådana lätta uppgifter kunde han klara, ty de fordrade inte hans krafter. När han nästan kommit fram till målet möter han på vägen en ensam vacker mö. Han erbjuder henne skjuts i sin släde, men hon avböjer, fastän hon rider ensam och det snöar i hennes ansikte, medan han färdas bekvämt och varmt. Hans blod rusar upp, då han aldrig kunnat tåla nej som ett svar, och genom en obetvinglig impuls tar han henne med våld. Det är hans livs första kärlek, och som nybörjare brukar förfar han klumpigt, hänsynslöst, grovt och gör mera skada än kärlek. Ändå blev flickan fäst vid honom och stannade hos honom, då han genom sin tafatthet väckte hennes sympati, så att hon nästan fick moderskänslor för honom. De kom tillsammans fram till gården, där Karl utträttade sitt ärende. Sedan begav de sig tillsammans därifrån, och Karl började nästan betrakta henne som kanske sitt livs räddning från hopplöshet.

På vägen hem började de utfråga varandra närmare om deras härkomst. Karl berättade att han var konung Odens broder Leifs son. Då blev flickan utom sig av fasa. Karl blev förskräckt.

"Varför blir du vit såsom döden, min älskling?"

Och flickan stammade fram den övermåttan fasansfulla sanningen:

"Jag är Leifs, din faders dotter. Och du, min egen broder, har skändat mig."

Utom sig av fasa blev Karl som förstenad. Och hans syster Marta hoppade ut ur släden och flydde till fots och till skogs. Han förmådde ej genast förfölja henne. Till slut rusade han dock upp för att följa efter henne, men hon hade långt försprång.

"Vänta, min syster! Låt oss besinna oss och ej göra något värre än vi redan gjort!" Men orden stockade sig i hans flämtande hals.

Hon kom till stranden av en strid flod och hoppade huvudstupa ner i vattnet. Där sjönk hon i det iskalla vattnet som en sten när hennes pälsar vattenfylldes, och hon drunknade innan Karl kunde göra något åt saken. Han fann bara hennes våta pälsmössa i vattenbrynet. Så tog hon sitt eget liv för att slippa leva med sin outhärdliga skam. Och Karl föll omkull på den öde stranden och grät sig fördärvad.

Många månader senare kom han till sina fosterföräldrars gård men utan hästar och släde och utan något resultat av affärsresan. Han bekände allt för sina fosterföräldrar. De rådde honom att fara över havet österut och där börja ett nytt liv bland nya människor som inte visste vem han var men som ändå talade samma språk som han själv. Men Karl sade nej därtill.

"Jag vill åter rida till min förmyndares gård, till farbror Rutger, som jag ännu har en sak otalad med. Jag har ännu inte hämnats på honom för min fars död."

"Men icke har väl Rutger mördat din fader?" invände hans goda fosterföräldrar. "Det var väl Oden som dödade Leif samman med hans bröder, och Oden är död."

"Ja, men Rutger var Odens vän, och Rutger lever än."

Och ingenting kunde stoppa Karl. Han red ut på sitt livs sista och största galenskap. Ack, ingenting är vådligare än okunnighetens konsekvenser! Här ser man nu det fatala i att Karl aldrig fick reda på sanningen av sin förmyndare Rutger, av ren tjurskallighet och vägran att lära sig något. Karl ville alltid enbart följa sig själv och sina impulser och aldrig någon annan som visste bättre än han själv. Ty han vägrade acceptera att någon kunde veta bättre än han själv.

Men hans fosterföräldrar och deras barn, som alla höll av honom, försökte förtvivlat avhålla honom från sitt livs sista misslyckade företag, men det var omöjligt. Inga logiska argument hjälpte, ty Karl förstod inte logik. Han förstod bara känslans befallningar. Han red iväg under det att han stötte hårt i sin sjungande praktfulla lur, sitt kraftiga horn, som dånade triumferande över nejdena. Det var det enda han kunde: att blåsa dådkraftigt i sin bölande basun.

Han stannade hos en duktig smed på vägen och fick sig smitt ett ordentligt svärd. Medan han var där och väntade på att svärdet skulle bli färdigt nådde honom digra nyheter. Hela hans fosterfamiljs gård där uppe i norr hade överfallits av ett pack av alltjämt levande och verkande anhängare till hans far Leifs hårdhänta bröder, och alla gårdens människor hade dödats och ätits upp av dessa förvildade banditer. Hela hans fosterfamilj hade mördats. Lyckligtvis hade man dock fått fast mördarna och mördat dem med. Och Karl utbrast:

"Det är straffet för dråpet på Rutgers hustru! Vilddjur skickade jag på henne för ett elakt skämts skull, och Gud har därför skickat vilddjur på de mina. Gud är rättvis i sin grymhet."

Och svärdet blev färdigt, och han fortsatte sin färd.

Snart nådde han Rutgers gård. Han nådde den mitt i natten och smög sig fram till den. Han lagade eld och tände eld på den, och varje människa som sedan kom störtande ut ur de brännande förgiftande flammorna stötte han skoningslöst ned. Där föll Rutgers nya hustru, hans yngsta dotter, hans näst äldsta dotter, hans äldsta dotter, hans yngsta son och hans äldsta son. Rutger själv kom aldrig ut. När elden slocknat och allting brunnit ned fann Karl Rutgers döda kropp på morgonsidan bland den svarta bråten. Hans ogudaktiga meningslösa saklösa vanvettiga hämnd var fullbordad.

Sedan red Karl till skogs. Allt folk sökte honom och ville dräpa honom. Alla hade sett branden från byn, fast byn var avlägsen. Karl flydde tillbaka till sina

fosterföräldrars gård, där allt var sorg, död, jämmer och ruiner. Karl drog sitt svärd och betraktade det länge. Han såg hela sitt livs ruiner framför sig. Allt var bara ruiner för honom. Han satte svärdets handtag mot jorden och spetsen mot sitt bröst. Så drev han det genom sig. Så sonade han sitt livs alla dårkaper och allt sitt eget måttlösa oförstånd genom att själv göra slut på deras obändiga högmodiga övermåttan egensinniga upphov och morbida källa.

Endast ett barn av Rutger hade överlevt: hans älsklingsson Björn, den mellersta sonen. Han hade varit ute vid havet hos en släkting när Karl utrotat hans familj. Denne Björn, femton vintrar gammal, hade fått all den fina uppfostran som varit ämnad för Karl men som Karl stött ifrån sig. Han hade intresserat sig för och noga lärt allt om Odens runor. Till honom och till honom allenast ställde alla nu sitt enda hopp för Uppsalas traditioners framtid.

Den dag olycksbudet om hans familjs innebränning nådde Björn förvandlades hans liv från glädje till sorg, från lycka till olycka, från ungdomsskratt till åldrandets kalla och bittra tårar, som förr eller senare fryser till is inne i ögonen. Han sågs aldrig mera le från den dagen. Men han bar prövningarna som en man, och han tillkännagav öppet:

"Eftersom ni vill ha mig till konung är det Gud som vill det, ty ni är folket, och folket är Gud. Vare jag alltså konung, och bäre jag den bördan som ödet pålagt mig med jämnmod trots allt och utan att svikta."

Och så blev han av alla erkänd som den ende rätte ägaren till Odens gård och Uppsala, ty Rutger var son till Adolf som var son till Sten som var son till Odd konung. Och Sten hade varit Atles näst äldsta broder, och Adolf hade varit Stens äldste son. Oden hade alltså varit Rutgers faders kusin. Således var Björn Odens kusins sonson.

Det första Björn utträttade var att få Karls döda kropp eftersänd och begravd bland de övriga konungarna och hjältarna utanför Uppsala by. Björn hade alltid tyckt om Karl och varit som en bror för honom. När alla andra hade visat Karl ovänlighet hade Björn visat honom vänlighet. Och så talade Björn vid Karls lik:

"Ack, frände! Intet ont fanns i ditt hjärta, men dina farbröders ondska satte en outrotlig stämpel på ditt hjärta i din barndom, när de förhärjade riket och sådde skräck i alla människors hjärtan. Du var ett olyckligt barn av den olyckligaste av alla tider. De stormar som rasade och härjade här i bygden i din tidigaste barndom lärde dig noggrannare än andra, emedan du med din begåvning var mera mottaglig än andra, att inte lita på någon levande människa utan blott på dig själv. De grymheter du erfor under din barndom, som när du själv fick åse hur din fader pinades ihjäl, lärde dig att alla människor var onda, och därför kunde aldrig en god människa nå dig och så bättre säd i dig; ty du antog att i den värld som mördat din fader det ingen mänska fanns som var god. Sålunda växte du, ädla ståtliga fura, upp ute på den ödsliga heden i stället för hos de andra i skogen. Hopplöst isolerad blev du från början, och ingen kunde någonsin bryta denna din tragiska isolering, ty ingen var som du. Du var den ypperste av hjältar. Endast en som var dig lik och lika mänskligt överlägsen som du kunde ha kommit till rätta med dig och fått dig att förstå de rätta sammanhangen, men ingen din like fanns. Min far var för klen för dig, och alla andra var än klenare. Ack, aldrig mera skall denna välsignade jord få se en ny Karl, den störste av alla karlar, alla människors överlägsne överman, alla hjältars överhjärte. Och aldrig skall jag eller mina efterkommande någonsin glömma eller vanhedra ditt övermåttan tragiska men vackra minne. Du levde som den mest misskände av alla, men må det bli min första plikt att se till att framtiden aldrig skall kränka dig som din samtid med missförstånd."

Så talade Björn, och därefter lades Karls döda kropp i den heliga gravjorden. Så slutar Karls saga. Men många Karlar, lika präktiga och ibland till och med än präktigare, skulle Uppsala få se efter honom.

(Kommentar: Blodskammen är ett vanligt tema i gammal nordisk litteratur och förekommer exempelvis i Kalevala och Runebergs "Kung Fjalar". Efter många problem har vi kommit i gång igen med översättningen av John Bedes oformliga keltiska epos, och vi hoppas kunna fortsätta arbetet därmed mer regelbundet i fortsättningen, fastän dess dystra sagor ständigt kommer att bli allt värre. Nästa avsnitt bär rubriken "Från Björn till Humble".)

Filmer

Kritikerna har allmänt varit missnöjda med "Den förste riddaren", men fullt så dålig som film är den inte. Problemet med "Den förste riddaren" är det samma som varje film på samma tema har gått bet på: drottning Guineveres äktenskapsbrott mot kung Arthur med den förste riddaren Sir Lancelot. Ingen har klarat av detta. Skandalen är så pinsam och så bedrövlig, att lika litet som kung Arthur själv kunde klara av det har någon skildrare av saken senare lyckats göra det till föremål för annat än skamkänslor, beklämning och fiasko.

Men fram till den kritiska punkten håller filmen, och hela sekvensen där lady Guinevere blir bortrövad är i stil med de bästa hyperromantiska Arthurskrönor. En särskild eloge förtjänar filmen för sina hästscener.

Bättre kritik har då "*Braveheart*" fått, Mel Gibsons film med sig själv i huvudrollen som William Wallace, Skottlands stoltaste ärominne, en sann historia från början till slut om skottarnas enda framgångsrika uppror mot engelsmännen med en av all keltisk historias mest oemotståndliga hjältar som ledare - den tragiskt storslagne William Wallace, ädlast av alla och förrådd av alla. Man kan inte göra en dålig film på historien om William Wallace, då legenderna om honom är så mångfaldiga att man aldrig kan få med ens alla de bästa.

Det anmärktes dock bland publiken på Hollywoods ingrepp i realismen med att försköna och breda smör över det hela. Mel Gibson är anmärkningsvärt välrakad genom hela filmen hur vildvuxen hans lejonman än är, och allra mest välrakad är han under sin väntan på sin avrättning i ett annars vämjeligt och smutsigt tillstånd i fängelset. Och själva hans avrättning ackompanjeras av de ljuvaste stråkar, som då snarare (med Hollywoods rätt) apotheoserar Mel Gibson än William Wallace.

Mera realistisk är då Bertrand Taverniers "Lockbetet", "*L'appat*", en sann historia om några ungdomar i Paris som tittar 20 gånger på Brian de Palmas "*Scarface*" (Hollywood) och sedan går ut i Paris och leker Scarface, varvid den ena använder sin fullkomligt oskyldiga och naiva fästmö som lockbete. Filmens nästan outhärdligt starka sida är den psykologiska skildringen av denna dam, ett mellanting mellan Olivia Hussey som ung och flickan i "Vi barn från Bahnhof Zoo", filmen om den trettonåriga heroinisten i Berlin och hennes vänner. Man kan bara älska detta barn, som medan hennes pojkvänner misshandlar ihjäl sina offer sätter på sig sin *free-style* och tittar på rock-videos för att förtränga verkligheten, som hon aldrig fattar. Taverniers film är en djupt chockerande bild av verkligheten, som utan att moralisera rakt på sak pekar ut sambandet mellan våldsfilm, rockmusik och pornografi blandade med varandra och stadssamhällets ständigt tilltagande kriminalitet och sjukliga våldsmentalitet.

Men den bästa filmen som går nu är "Drottning Margot", som äntligen kommit till Sverige efter mer än ett års väntetid. Den bygger på Alexandre Dumas' roman med samma namn men är i själva verket en utomordentlig dramatisering av en redan mycket dramatisk roman. Virna Lisi gör en oförglömlig rolltolkning av den maktfullkomliga och olyckliga drottning Catarina de Medici, som "för fredens skull" lanserar Bartolomeinattens massaker på de franska hugenotterna och sanktionerar

giftmord, som till slut i misstag drabbar hennes egen son kung Karl IX. Naturligtvis romantiserade och överdrev redan Alexandre Dumas det hela, och allt vad man i efterhand pådyvlat den stackars Catarina de Medici kan hon bara inte ensam ha åstadkommit - en kvinna kan inte bara bära så många och så förfärliga brott. Hela den familjen, tre söner och en dotter, uppvisar en ganska kaotisk cirkus av komplotter och passioner tills de alla blev mördade (utom dottern, "drottning Margot", Henrik IV:s gemål,) och bara att sortera ut allt vad som egentligen hände och vem som mördade vem lär historien aldrig bli färdig med. Alexandre Dumas gjorde pengar av att spekulera i skandalerna och en rejäl vinst i att överdriva dem, men filmen är ännu mer beundransvärd i sin ambition att fånga hela denna passionerade tid och dess kaotiska stämningar i en orgie av dynamisk dramatik alltigenom, och den lyckas överlag. Det finns ingenting att anmärka mot detta nya franska mästerverk i historisk film.

Optimistresan, del 4 : *Det judiska Prag*

Det har sagts att Prag var judiskt redan innan tjeckerna kom dit. Prag har alltid förknippats med judendomen kanske mera intimt än någon annan europeisk stad, - de enda konkurrenterna skulle vara Amsterdam och Antwerpen. Judarna i Prag kunde nå en procenthalt av befolkningen på över 10%, och ibland kallade judarna över hela världen Prag för "Israels moder". Ändå har judendomen ingalunda skonats i Prag mer än någon annanstans.

De judiska kapitlen i Prag är många och fördelade under mycket olika historiska epoker, från Prags storhetstid under medeltiden fram till det Kafkas Prag som tyskarna självdestruktivt förstörde genom deportation av hela den judiska befolkningen till Theresienstadt och Auschwitz. Det är viktigt att komma ihåg att det judiska Prag alltid var tyskt. Kafka skrev på tyska, och utom judarna i Prag var ännu 1850 så mycket som 40% av stadens befolkning tyskatalande. De sista spåren av Prags tyska historia, från Habsburgs kejsare på 1500-talet till nationalismens genombrott efter 1850, totalförstördes av Hitler och nazisterna.

Av alla judiska kapitel i Prag är det dock särskilt ett som alltid förblir oförgämligt fascinerande, och det är senrenässansens Prag under Rudolf II, som dog 1612. Denne exotiske furste hade en jude till finansminister, Mordekai Maisl, och han umgicks med stadens judiska överrabbin, den legendariska rabbi Löw, på mycket intim fot och faktiskt mest bakom lyckta dörrar för att inhämta rabbinens råd och undervisning i hemliga ting som Kabbalariter och alkemi. Det var även Rudolf II som öppenhärtligt tog hand om Giordano Bruno under dennes tid i Prag (1588), och i samband med dessa skumma personers gästspel i Prag får man inte glömma, att det även var här som doktor Faust (1480-1539) till stor del var verksam.

Rabbi Löws gestalt är dock den som mest tornar upp sig över seklerna i Prag som hjärtpunkt för alla dess judiska legender och sagor. Den mest namnkunniga av dessa är berättelsen om Golem, som på 1920-talet gjordes till en oförglömlig stumfilm. Golem gjordes av lera och ingavs liv av rabbi Löw som en sorts Frankensteins monster men mera sympatiskt. Golem var en superstark hjälpreda som hämtade vatten, sågade ved och utförde annat tråkigt fysiskt dagsverke. Men han spelade samtidigt rollen av en sorts skyddsängel för judarna i Prag även om det gick på tok ibland, när Golems övernaturliga krafter missbrukades. Till slut var det säkrast att skrota honom, som en robot som löpt amok en gång för mycket.

Kvar idag av det judiska Prag finns bara några gamla synagogor, rådhuset och begravningsplatsen. Hela den judiska stadsdelen Josefov sanerades omkring sekelskiftet, och tvärs genom hela området drogs Prags vackraste gata, Pariszka, som

en boulevard importerad direkt från Paris. Ändå förblir stämningen kvar i staden av det evigt judiska Prag, och det beror mest på den fantastiska gravgården.

Inom ett litet område stort som en rosenträdgård ligger 12,000 judar begravda från nästan hela detta millennium. Då området var så litet måste samma gravvytor användas om och om igen, så att det ligger tolv varv med lik i den backiga skogen av gravstenar, som står så tätt, att de ofta lutar sig mot varandra. Gravgården förlänar därmed den exakta stämningen av hur det var med trängseln i ett judiskt ghetto. Något *Lebensraum* kunde det aldrig bli tal om. Judarna i Prag utsattes för ständiga likvideringar under olika epoker, men de tätt sammanträngda gravstenarna med sina inskrifter lever kvar med sitt eget oförytterliga liv och är så levande i sin tysta vittnesbörd som om de med säkerhet skulle överleva hela mänskligheten med sin innerliga judiska melankoli.

Pogromerna har till och med fortsatt efter det andra världskriget. Till följd av sexdagarskriget 1967, när Israel besegrade alla sina grannar, beslöt den dåvarande tjeckoslovakiska regeringen (efter 1968) att utplåna alla judiska namn från en synagoga, som ingraverats där som minne av deras deportation till Auschwitz under andra världskriget. Efter 1989 har man börjat om från början igen med återingraveringen av alla dessa namn, ett minutiöst precisionsarbete som kräver år av möda och finansiering.

Krisresan

Denna höstresa började som sig bör med flygande fanor och klingande spel med full entusiasm på flykt undan det annalkande höstrusket i Sverige i dödsdömd men hoppfull strävan efter att förlänga sommaren med att jaga solen mot söder förbi Köpenhamn, över Östersjön förbi Berlin och ner mot Prag, som passerades i full fart men dock så att man kunde vinka till Letnany, den sagolika förstaden där det till och med fanns en restaurang utom den berömda och oförglömliga baren Barbar, som ju blev den oförgängliga födelseorten för den sedermera så berömda och livaktiga Letnany-gruppen, liksom Betlehem av misstag blev det för Jesusbarnet, dvs. en grotta med krubba utanför. Med Letnany-gruppens väl i åtanke inspekterades sedan Budapest, vart ju Letnany-gruppen genast tog initiativet till att förordna en resa för GSS under 1996 någon gång. *Café Mozart* visade sig hålla rätt mått och standard fortfarande med rätt Sacher-tårta, gott kaffe och rätt musik till skäligt låga priser, men dessutom inspekterades restaurang *New York* vid *Erszebet Köriüt* (Elisabeth-bulevarden), ett sagolikt ställe som hämtat ur "Tusen och en natt" med även god mat, gott kaffe och skäligt låga priser. En omistlig och påtaglig godbit för ärrade Letnany-veteraner och hela GSS-gruppen!

Budapest är större och generösare än Prag, där finns vidare vyer och mer att upptäcka, maten är bättre med utomordentlig specialisering på bakverksområdet, och stämningen är mer positiv och lider inte av några Kafkakomplex. Vad vi ännu inte har inspekterat är tunnelbanan, men den lär fungera.

Vi lyckades i somras osäkra hela Prag och är nu inriktade mot Budapest. Vad hindrar att vi sedan osäkrar Bukarest? Eller Belgrad, som ju lär vara ganska osäkert redan? Eller ännu bättre - Sarajevo.

Det är något visst med Bukarest och Rumänien. Mycket påminner mentalitetsmässigt om det älskvärda Ungern, men Rumänien är fattigare och öppnare och i viss mån ännu genuinare. Att upptäcka landet ordentligt med genomgripande utforskningar av hela dess genom-pittoreska väsen vore väl värt att göra och skulle till och med klart löna sig över hövan, då det är ett stort land som rymmer mycket, ungefär som Polen men ej lika förstört av andra världskriget, om

dock kraftigt fördärvat av Ceaucescu, men det var lyckligtvis mycket han inte kom åt att fördärva.

Så om vi gör Bukarest med GSS efter Budapest och eventuellt Belgrad och Sarajevo ligger det sedan nära till hands att satsa på Sofia, en tyvärr genom modernisering ganska genomförstörd huvudstad i dock ett fantastiskt land av pittoreska idyller och undersköna landskap med en utomordentlig kust vid Svarta Havet, så varför inte? Det är inte ett stort land heller. Och sedan är det bara ett stenkast till Konstantinopel-Istanbul, där GSS verkligen skulle kunna leva ut och frossa ordentligt, om dock dess väldiga harem numera för säkerhets skull är stängt för besökare.

En incident från Bukarest måste berättas innan vi lämnar Rumänien bakom oss. Från Budapest hade jag intressant franskt resällskap i form av ett ungt par, som aldrig hade rest till Istanbul eller Sofia förut. Man fick alltså ta hand om dem, och i ruschen från tåget klockan 6 på morgonen glömde jag kvar en bok på hyllan i kupén, James Frazers "Den gyllene grenen", en tjock bok med vackra pärmar på svenska. Detta upptäckte jag först efter att vi kommit in på stationen och skulle skaffa oss platsbiljetter åt fransmännen för Sofiatåget om en stund, varpå jag omedelbart ilade tillbaka till vårt tåg och fann det plomberat. I min vagn satt det ett original som vägrade släppa in mig då han var strängt upptagen med någonting. En liten tiggarpojke försökte hjälpa mig komma in utan att lyckas, vilket jag lyckades själv med ett antal vagnar längre bort. Efter att ha trevat mig genom hela tåget kom jag fram till min vagn och kupé, men boken var borta. Det återstod bara att vända sig till originalet som låst in sig i vagnen, en kupéstädare, som mycket allvarligt satt och studerade min stora bok på svenska, som om han begrep sig på den. Jag lyckades göra mig förstådd och återfick boken, men tiggerungen, som inte hjälpt mig in i tåget, blev jag sedan aldrig av med förrän jag köpte mig fri. 100 lei (knappt 50 öre) gjorde honom salig för resten av dagen, verkade det som.

Bulgarisk dramatik

Denna var ganska förödande. Genom tur med tågbytena kom jag fram till Sofia ett halvt dygn för tidigt, på kvällen i stället för följande morgon, vilket gav mig den underbara möjligheten att få avnjuta en hel ortodox kvällsgudstjänst med en full kör (icke berusad utan fulltalig i alla stämmor med expertdirigent) i denna en av världens akustiskt intressantaste kyrkor, nämligen Alexander Nevskij. Jag har en grammofoninspelning därifrån, men inte ens den bästa skivinspelning motsvarar mer än en tiondel av upplevelsen i verkligheten. Kyrkan har ett universum av rymd, och kören har en fantastisk förmåga att fylla hela kyrkan med sin klang, som om det var hundra körsångare i fördubblad stereo från kyrkans olika hörn och inte bara ett trettiotal från en trång liten hylla.

Dramatiken tilldrog sig följande dag på berget Vitosha. Detta är ett av Bulgariens högsta berg på 2300 meter och tornar upp sig över Sofia som Etna över Catania. Det går en linbana upp nästan hela vägen till toppen, då där finns betydande vintersportanläggningar. Min goda vän Diana hade för söndagen, som var min födelsedag, planerat ett besök hos hennes bästa väninna Liliana i en stor villa ute på landet med praktfull trädgård, men tyvärr var hennes bil ur funktion, och hon kunde inte få skjuts med någon annan. I stället bestämde vi oss då för en utflykt upp på Vitosha fastän vädret inte var det bästa och fastän mitt tåg skulle gå 21.00. Dianans förslag var att vi skulle ta linbanan upp och sedan vandra ner, vilken promenad skulle ta två timmar. Detta passade mig, och vi kom lyckligt upp till ett helt annat mera vintrigt klimat med kall blåst och nästan storm än nere på jorden, där det ännu var sommar. Lugnt inledde vi den vackra promenaden ner efter en kopp kaffe, men efter en timmes promenad måste Diana konstatera att vi hade gått fel, när vägen vi

följt började vända uppför i stället för att fortsätta nedför. Klockan var då 17.30, alla liftar och linbanor hade för länge sedan upphört att gå, det ryckte an mot kväll, och vi såg ingen annan kvar uppe på berget. Jag föreslog då för Diana att vi skulle ta en genväg nedför och följa en stig som löpte rakt under linbanan. Den var brant men lätt att följa. Hon trodde på idén, men vi hade redan förlorat alltför mycket tid. Jag måste lämna hennes hus 20.00 för att hinna med tåget, vi var halvvägs upp för Bulgariens högsta berg flera mil utanför staden, och det började skymma. Dessutom kunde Diana inte hålla samma tempo som jag, fastän jag bara hade sandaler utan strumpor och bar allt bagage. Vi kom alltmer ifrån varandra, och till slut måste jag stanna och vinka upp till henne att jag ämnade fortsätta rakt nedför ensam och hoppades att hon, som inte hade lika skyndsamt, kunde finna en bekvämare väg och buss.

Vägen utför blev ett våldsamt äventyr. Sammanlagt ramlade jag fem gånger och smorde ner mig med gyttja totalt. Min ena sandal blev skadad så att pliggarna gick igenom sulan och stack in i foten, varvid jag tillfälligt måste välja en bekvämare väg och kom fullständigt vilse. Värst var det när jag måste följa en ko-stig och fullkomligt begravnade fötterna och sandalerna i gyttjan, som jag sedan måste tvätta rena i en bäck.

Väl nere gick det inga bussar mer, utan det var bara att promenera två mil in till staden och hoppas på en vänlig lift. Denna visade sig och körde mig till den sydöstra utkanten av staden, varifrån jag fick ta en buss in till centrum. Jag kom hem till Dianans hus exakt klockan 20.00 och kunde precis hinna med att samla ihop mitt bagage och bege mig; men jag glömde kvar tandborsten, mitt tandborstglas och min *Vademecum*-flaska. Lyckligtvis var hennes dotter hemma, så hon kunde släppa in mig, förmedla mina budskap och säga adjö till mig. Till henne kunde jag också avlämna den vattenmelon som Diana köpt och som jag burit på under hela Vitoshautflykten. Jag hoppades den var oskadad.

När man reser mycket lär man sig trassla sig ut ur svåra situationer, men denna var en av de värsta och mest påfrestande, och jag har aldrig varit med om en så äventyrlig födelsedag. Berget Vitosha är inte att leka med, och om jag lärde mig något på kuppen så var det en synnerlig respekt för detta berg. Det svåraste var att behöva lämna Diana i bergets våld, men hon är naturmänniska och känner berget, och hon kan reda sig väl i Sofia och Simeonovo med alla dess omgivningar. Hon hade större anledning att bli orolig för mig och min situation än jag för hennes, och sannolikt blev hon lugnad när hon omsider kom hem och fick veta att jag trots allt hunnit med tåget.

Och detta var bara inledningen till krisresan och dess betydligt allvarigare prövningar i Turkiet.

Vårresan, del 6.

Efter alla Balkans små plottriga länder var som vanligt Italien som en överväldigande kontinent av intryck. Det är omöjligt att återge allt vad man nu upplevde i Italien. I stället skall jag försöka hålla mig till de intryck jag fick av människor.

Kerstin är kanske min närmaste själsfrände i Italien, och när man besöker henne kommer man inte bara rakt in i allt det bästa som var det gamla Rom, den gamle Catos och även Ciceros vingårdsidyller, Horatius och Vergilius pastorala harmoni ut mot Tusculum, Soracte, Palestrina och Colonna; utan dessutom kommer man genast ut i den stora vida universella världen av kunskap och forskning, av filosofi och kreativitet, samt det oerhört bestickande och viktiga ämnet danandet av framtiden. Ty vad Kerstin mest sysslar med ensam i sitt stora hus med en idealisk trädgård som förser henne med allt vad hon behöver nästan året om, är just studier i skapandet av framtiden.

Hennes skola är "den arkaniska skolan" som också går under benämningen "den nya eran". Dess lärdomssäten är belägna i London, Genève, New York, Tokyo och Darjeeling, och dess målsättning är att fungera som terminal för alla religioners självklara uppgående i en enda, med Kristus och Buddha som centralgestalter, med reinkarnation som en antagen självklarhet, och med även den viktiga föresatsen att "redigera" religionerna, så att allt värdefullt i samtliga bevaras och utvecklas medan all vidskepelse, missförstånd och oegentligheter avstås ifrån. Den "arkaniska skolan" är alltså ingen ny religion utan bara allt det konstruktiva ur alla de gamla i förening med varandra. Utbildningen i denna skola tar 14 år i anspråk, och Kerstin har hittills hållit på i fem.

En viktig del i dessa studier är teorin om människans sju temperament. De vanliga fyra temperamenten är ju sangvinism, melankoli, koleriskhet och flegma, men den arkaniska skolans sju temperament handlar inte om yttre uttryck utan om inre förmågor och kvalifikationer. De sju temperamenten kartlägger vad en människa egentligen är funtad för.

Här är en kort översikt över de sju temperamenten, som jag under en intensiv eftermiddag i Borghesiana hann översätta från italienska till svenska:

1. Vilja-makt. Positiva egenskaper: mod, moståndskraft, viljestyrka, oräddhet, beslutsamhet, rättskänsla, vidsynthet och förmåga att lösa omfattande problem.

Negativa: ambition, arrogans, stolthet, vrede, envishet, dominans, isolationistisk egoism och kapacitet att ta till våld.

Dygd att sträva till: ömhet, ödmjukhet, medlidande, tolerans, takt, tålmod.

2. Kärlek-vishet. Positiva egenskaper: lugn, tålmod, förstånd, tolerans, takt, förmåga att samarbeta, kärlek till studier, konstruktivitet, trohet, intelligens, känslighet, generositet, medlidande.

Negativa: likgiltighet, obeslutsamhet, lättja, viljelöshet, oförmåga till att vara ensam, överkänslighet och rädsla.

Dygd att sträva efter: aktivitet, energi, entusiasm och karaktärsfasthet.

3. Tankeaktivitet. Positiva egenskaper: vidsyn, omdöme, rationalism, klarhet, kvickhet, flexibilitet, förmåga att urskilja det essentiella, mångsidighet, saklighet, sinnesjämvikt, förmåga att resonera, att finna nöje i att tänka och filosofera, smak för ordet, förmåga att övertyga, oförmögenhet till våld eller till vrede.

Negativa: oordning, ytlighet, distraktion, oärlighet, nyfikenhet, slughet, opportunism, beräkning, hyckleri, dubbelhet och koncentrationssvårigheter.

Dygd att sträva efter: noggrannhet, koncentration, förmåga att förverkliga, ordning och hängivenhet.

4. Harmoni gentemot konflikter. Detta är svårt att översätta och klargöra men är något i stil med "motsatsernas förening", ex. att leva i det förgångna och ändå vara entusiastisk för det nya, att beundra renhet och samtidigt vara liderlig, både snarhet till vrede och fallenhet för olympiskt lugn, att eftersträva andliga värden och hålla styvt på formerna, etc. Positiva egenskaper: hängivenhet, starka känslor, intuition, humor, opartiskhet, kärlek för det harmoniska och sköna, kärlek för djur och natur.

Negativa: egocentricitet, extravagans, sensualism, oförmåga att anstränga sig, brist på offervilja, brist på moral, nyckfullhet.

Dygd att sträva efter: renhet, självständighet, moralisk och mental jämvikt.

5. Konkret kunskap. Positiva egenskaper: exakthet, ärlighet in i minsta detalj, sanningsfullhet, punktlighet, förmåga att genomföra, observans, klarsyn, sinne för vad som är rätt och omöjlighet att kompromissa därmed, oberoende.

Negativa: pedanteri, mental statiskhet, exklusivitet, skepticism, oförmåga att fatta det ej konkreta, förakt för konst och poesi, okänslighet, fördomar och kritiska attityder.

Dygd att sträva efter: intuition, förståelse, respekt, fantasi och uppskattning av andra.

6. Hängivenhet och idealism. Positiva egenskaper: hängivenhet, idealism, mysticism, offervilja, trohet, entusiasm, ömhet, kärlek, askes, medlidande, innerlighet, hjälpsamhet, respekt och pålitlighet.

Negativa: fanatism, partiskhet, kortsynthet, svartsjuka, impulsivitet, raseri, fördomsfullhet, behov av att stödja sig på andra, självbedrägeri, fallenhet för förhastade slutsatser, misstänksamhet, ensidighet.

Dygd att sträva efter: oegennyttig kärlek och altruism, öppenhet för idéer, distans och att inte ta saker personligt.

7. Ordning och ritual. Positiva egenskaper: koncentrationsförmåga på det rent konkreta, förmåga att manipulera med fysiska energier, ordning, organisationsförmåga, sinne för detaljer, ekonomiskt sinne, produktivitet, beständighet, artighet, självsäkerhet, praktiskt och tekniskt sinne, tolkningsförmåga, arbetskapacitet.

Negativa: formalism, bigotteri, högfärd, materialism, vidskeplighet, bacillskräck och överdrivet intresse för det fenomenala.

Dygd att förvärva: mottaglighet för nya idéer och intryck, förverkligandet av det enhetliga, tillämpningsförmåga, variationsförmåga och improvisation.

Vidare har enligt den arkaniska skolan människan fem komponenter. Enligt den katolska kyrkan består människan av bara kropp och själ, men enligt den arkaniska skolan består människan av: a) kropp, b) känsloliv, c) sinnesvärld, d) personlighet, och e) själ. Var och en av dessa fem komponenter influeras och domineras av något av de sju temperamenten. Således är exempelvis jag troligen till kropp och själ dominerad av det första, i känslolivet dominerad av det tredje, i personligheten färgad av det fjärde och i sinnesvärlden lutande åt det sjunde. Jag ber Kerstin överse med eventuella bristfälligheter i min översättning, tolkning och förkortning av de sju temperamenten, men jag har inte ens börjat skolan ännu.

Himalayaturer, del 9.

På tal om Sikkim, så förekom där en frenetisk aids-kampanj, då det fanns skyltning om nödvändigheten av kondom och steriliserade kanyler inte bara i varje kvarter och vid varje gathörn utan på nästan varje hus. Jag frågade Alex om aids-situationen i Nepal, och han berättade, att aids i Indien och Nepal och Sikkim huvudsakligen spreds av lastbilschaufförer, som kör överallt, övernattar hos prostituerade överallt och tar med sig sjukdomen hem till sina byar. Även de prostituerade bär med sig sjukdomen hem till sina byar, och från Nepal importerar Indien många glädjeflickor till Bombay, som sedan reser hem rika till Nepal och för med sig sjukdomen...

Min sista morgon i Darjeeling gick jag ner till klostret i Ghoom för att försöka ta mig upp till stupan. Det visade sig lönlöst, ty dimman belägrade ånyo hela Ghoom, så att man inte ens såg var man satte sin fot. En uppklättring under sådana omständigheter på lerig mark nästan lodrätt uppåt var därför knappast att rekommendera. I stället mötte jag en annan grupp människor på väg tillbaka från soluppgången vid Tiger Hill. De såg tämligen medfarna ut, ungefär som en återvändande sydpolsexpedition utan att ha hittat sydpolen. En engelsk dam, som sludrade svårt på grund av frusna käkar, berättade, att de hade fått se solen och Kanjenjunga i precis två sekunder innan allting blev rå tjocka - "tillräckligt för att få en uppfattning av Kanjenjunga, men inte tillräckligt för att utflykten skulle ha varit värd sitt pris," - jag kom genast ihåg minusgraderna, den mördande råa tjockan, trängseln och det kroniska frysandet klockan fyra på morgonen, och allt för att få se ett berg i exakt två sekunder. Jag tänkte på Alex erfarna råd: "Moln kan man även se från Darjeeling."

Som resällskap från Darjeeling hade jag ett intressant och mycket avslappnat amerikanskt par från Boston, Massachusetts, som var i färd med att resa omkring under ett års tid. Sedan skulle de bestämma var de skulle bosätta sig, men det lutade åt Arizona. De hade alltså ingen adress under resan och var helt omöjliga att få kontakt med för andra under sin resa. På Alex' rekommendation delade vi på en jeep ner i stället för att ta bussen, vilket förkortade nedresan med hälften tidsmässigt och var dessutom bekvämare medan den högre kostnaden var obetydlig. Tony hade åkt ner på samma sätt.

Emellertid följde nu kanske resans värsta kapitel. Ingen res-etapp, och inte ens de tolv timmarna upp till Joshimath och ner igen, var så påfrestande som resan till Buddhagaya.

Det började med en tågolycka strax efter Siliguri, som ledde till att mitt tåg till Patna försenades 10 timmar. Jag hade räknat med att komma till Patna i gryningen för att utan problem kunna ta bussen därifrån direkt till Gaya och Buddhagaya (11 mil) och komma fram ännu på morgonen. I stället kom tåget fram klockan 14, och den överbelastade buss, med dubbelt så mycket passagerare på taket som i bussen, som jag hamnade på, gick bara halva vägen. Den stannade i Jahanabad, där just fyra parlamentsledamöter (Kongresspartiet) hade mördats dagen innan, och stället var okänt för sin kriminalitet. När vi kom dit (halv fem) hade det redan börjat skymma, och Alex hade särskilt varnat mig för att resa i Bihar efter solnedgången, då ingen del av Indien var farligare än Bihar. Ingen hade varnat mig för detta oönskade bussbyte, och fortsättningsbussen gick från en annan busstation i andra ändan av staden, vart jag måste gå och söka mig fram. Mest orolig var jag för att komma fram till Buddhagaya för sent för att träffa mina vänner. Men i denna prekära situation var jag glad för Tonys skull att han inte var med. Dessa bussar var de mest primitiva på hela resan och hade utgjort en mardröm för Tony med sina långa ben. Tåget från Patna till Gaya, 10 mil som tar fem timmar, utgör rena skräckresan, då tåget saknar belysning och bara har tredje klass, men bussförbindelsen är ännu värre.

Emellertid slutade allting väl: inte ens jag, denna vilsna skandinav med tungt bagage på vandring i Indiens kriminellaste stad sökande efter en obefintlig busstation i skymningen, fick halsen avskuren denna gång. När jag efter klockan åtta irrade omkring i mörkret i Buddhagaya på jakt efter mat kommer plötsligt en man fram och skakar hand med mig. Han hade känt igen mig genast efter 15 månader. Det var min kollega, M. Shahabuddin, redaktör för tidskriften "*Sambodhi*", som talade en utmärkt engelska och även arrangerade resor tillsammans med sin bror. Vi hade ett långt samtal under kvällen där också hans medredaktör var närvarande och diskuterade ingående den tibetanska frågan och den kinesiska med den väldiga stupan Mahabodhi vid Buddhas Diamanttron upplyst ett stenkast utanför hans fönster.

Vad som förvånade mig mycket var att Nehrus anseende i Indien är praktiskt taget lika med noll, och det beror uteslutande på hans tibetanska misstag. Han var den förste i världen som erkände kommunist-Kina 1949, han trodde uppriktigt på Maos Kina som en konstruktiv samarbetspartner, varför han inte ville ge Tibet något stöd 1950, och så följde ockupationen av Tibet med våld 1959 och Kinas invasion i Indien på två fronter 1962, vilket krig Indien förlorade. Resultatet blev att Nehru förlorade ansiktet totalt, och han lyckades aldrig reparera förlusten. Han förlorade det främst inför hela Indien, och Indien förlät honom aldrig. Åtminstone är den vanligaste attityden mot honom från indiskt håll fortfarande rent förakt. Det ska till en sådan som Johannes för att försvara honom. I Buddhagaya bodde jag på resans billigaste hotell för 50 rupier och njöt av att besöka alla de olika tibetanska, thailändska, japanska och bhutanska templen och klostren, men de tibetanska är alltid de vackraste. Inträdet till den stora Mahabodhi-stupan är numera fritt, och man behöver inte längre lämna skorna utanför området. Det räcker om man tar av sig

dem strax utanför själva stupan. Däremot måste man betala 5 rupier om man ämnar fotografera.

Emellertid är klostren och templen i Buddhagaya så talrika, att om man vill besöka alla de viktigaste blir det ett oändligt avtagande och påtagande av skor. Knäppkängor avrådes därför ifrån, medan vanliga tofflor och sandaler utan remmar är det enda vettiga och praktiska.

(forts. i nästa nummer, då vi kommer till Agra.)

Detta blev nu igen ett ganska omfångsrikt nummer, men det dröjer till advent innan nästa nummer kan produceras, ty just nu planeras nya Himalayaturer 22.10 - 23.11, varför detta nummer är ganska återhållsamt när det gäller den delen av världen. Resan kan bli ganska äventyrlig, den genomförs på en man hand, men flera projekt och planer kommer att diskuteras med vänner där under resans gång. Låt oss hoppas på det bästa.

Göteborg 10.10.1995.